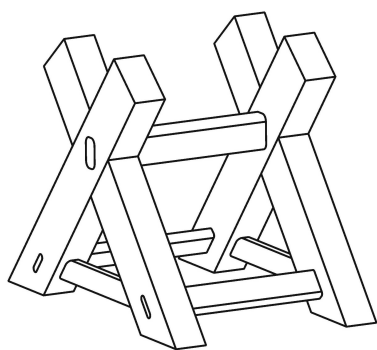


## Nález nejstarší pečeti Spešova

Byl jsem požádán starostkou Spešova o vypracování návrhů obecních symbolů. Jelikož prvořadým doporučením je vyjít při návrhu obecního znaku z nejstarší dochované pečeti, nutně jsem začal zjišťováním, jak nejstarší spešovská pečeť vypadala.

Obce potřebovaly pečeti k potvrzování dokumentů, které vystavovaly či ověřovaly. Zatímco u měst a městeček je doloženo užívání vlastních pečeti již v období středověku a renesance, poddanské vsi se ještě v polovině 17. století bez nich obešly, popřípadě svoje dokumenty nechávaly potvrzovat a pečetit buď vrchností (vrchnostenskými úředníky) nebo právě úřady blízkých městeček. V sousedním rájeckém panství zřejmě za Rogendorfů dostaly obce za úkol pořídit si vlastní typáře (pečetidla), neboť mnoho pečeti vesnic tohoto panství pochází z poslední čtvrtiny 17. století. Podle PhDr. Ivana Štarhy nastal na Moravě zlom roku 1749, kdy státním nařízením měly za úkol si pořídit vlastní typáře všechny obce, aby mohly potvrzovat dokumenty tzv. Rektifikačních akt. Až na výjimky bylo toto nařízení obcemi splněno. Pokud jde o zobrazení, jsou obecně doklady jak toho, že si obce pečetní znamení volily samy, tak toho, že jim je udělila vrchnost.



obr. 1: Kozlík na řezání

Dost obecních pečeti je zachyceno kresbou ve Vlastivědě moravské. Díl Blanský okres sepsaný Janem Kniesem vyšel roku 1902. Knies vycházel mimo jiné z informací, jež mu do zasláného dotazníku zodpověděli učitelé, faráři či jiní místní lidé. Pro Spešov Vlastivěda moravská kresbu neuvádí (patrně ji místní nezaslali), pouze je uveden její popis: „*Ve znaku obec má kozlík na řezání dříví a kolem nápis DIEDINA SPESSOW.*“ A v poznámce pod čarou, že uvedené sdělil nadučitel František Kuchař v odpovědích na dotazník Vlastivědy.

Bylo jasné, že kozlík na řezání dříví by byl velmi originálním motivem, v pečetích obcí totiž převažují atributy zemědělské (části pluhu, kopáče), stromy, zobrazení světců...

Současně se ovšem objevily pochyby, zda se náhodou pan nadučitel nemýlil. Bylo zřejmé, že je rozptýlil jedině nalezení originální spešovské pečeti. Moje první kroky zaměřily do Státního okresního archivu v Blansku. Ve fondu obce Spešova jsou nejstarší dokumenty sice již z konce 19.

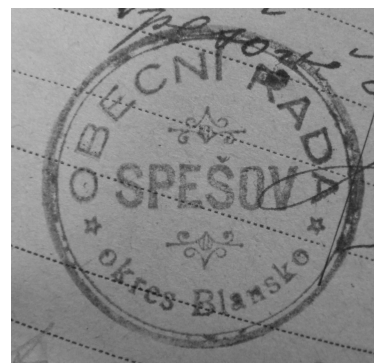


obr. 2: Razítko z r. 1903

století, ale razítky jsou opatřeny jen „Trestní listy od r. 1903“ (inv. č. 13). Pečeti zde dochovány nejsou. Ještě je třeba vysvětlit rozdíl mezi pečeti a razítkem – zatímco na typáři (pečetidle) je vyryt reliéf, razítko má jen dvě jasně oddělené výškové úrovně. Obraz na pečetidle je tedy jasně zřetelný jen při otisku do vosku (pečetního laku), pokud se pečetidle použije jako razítko a otiskne se pomocí razítkovací barvy na papír, je otisk obvykle bez zřetelných detailů (podobně by dopadlo např. otisknutí mince natřené inkoustem na papír – nebo naopak její otisk do vosku). Spešovské razítko je dochováno ve dvojí podobě. Od nejstarších listů (tedy od r. 1903) je opakovaně použito razítko s realisticky zobrazeným průčelím

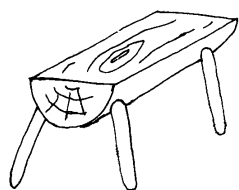
místní kapele sv. Jana Nepomuckého a opisem „PŘEDSTAVENSTVO OBCE SPEŠOVA“. Po 1. světové válce (první doklad z r. 1920) je nahrazeno razítkem bez obrázku, jen s textem „OBECNÍ RADA SPEŠOV \* okres Blansko“.

Vyvstala další otázka – Podle Vlastivědy moravské z r. 1902 je „ve znaku“ – tedy na pečeti – kozlík na řezání dříví a starobylý opis DIEDINA SPESSOW, ale r. 1903 již obec používá razítko se zobrazením kapele. Je jasné, že rozeslání dotazníků, sběr odpovědí, příprava knihy a její vydání nějakou dobu trvalo, takže je možné, že



obr. 3: Razítko z r. 1920

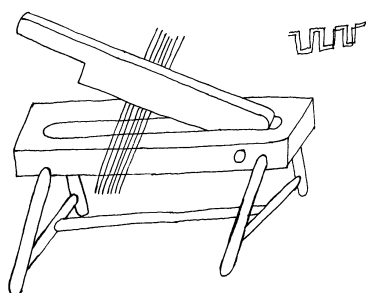
někdy kolem roku 1900 obec Spešov nahradila starobylé pečetidlo novým razítkem, ale podoba oné pečeti zůstávala záhadou.



obr. 4: Tesařská koza

Další pátrání již mohlo probíhat jedině v Moravském zemském archivu v Brně, kam jsem vyrážel každou středu od 1. října do 5. listopadu. První vlaštvou byl zcela nezřetelný otisk spešovské pečeti na indikační skice mapy stabilního katastru Spešova z roku 1826 (fond D9, č. 2473), kde se jen slabě rýsovalo něco jako tesařská koza. Výrazným pokrokem bylo spatření odlitku spešovské pečeti (fond G125, č. 675) – podle opisu DIEDINA SPESSOW bylo jasné, že je to onen „znak“ z Vlastivědy moravské, ale vyobrazení na „kozlík na řezání dříví“ nevypadalo – dole trám opatřený nohama (koza?!) nad ní

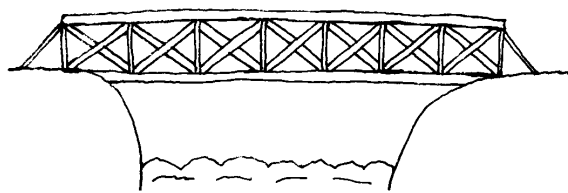
ondřejský kříž, který jako by se jedním rohem dotýkal trámu. Navíc se zdálo, že v horní straně trámu je naznačena jakási drážka. Bohužel, celý odlitek byl nezřetelný a jakoby setřelý. Obrátil jsem se na lidi povolanější – podle PhDr. Jiřího Doležela z Archeologického ústavu AV ČR v Brně



obr. 5: Trdlice

jde o tesařskou kozu a nad ní o ondřejský kříž z trámů (tedy o tesařskou symboliku). Překvapivý pohled vnesli odborníci z Technického muzea v Brně, jimž jsem poslal jen foto odlitku, aniž bych jim napovídal, co tam mají vidět. Domnívali se, že nejpravděpodobněji je na pečeti zobrazena trdlice (na lámání lnu) – soudili tak podle náznaku drážky v trámu, ovšem dodávali, že druhý (levý) nůž je technicky nesmyslný a domnělou trdlicí by činil nefunkční.

Nejvíce jasno měl Ing. Jiří Bláha, Ph.D. z Telče, památkář specializující se na historické krovky. Podle něj je na pečeti zobrazena nepochybně tesařská koza, v historické době používaná pro tzv. vysoké tesařské práce, kdy tesař potřebuje mít opracovávané dřevo zhruba ve výši beder (na rozdíl od nízkých prací, kdy dřevo leží na zemi). Tyto kozy se zhotovovaly velmi snadno – do trámu či rozštípnuté kulatiny se navrtaly 4 šikmé otvory, do nichž se vsunuly nohy – a koza byla hotová. A přesně takováto koza je realisticky zachycena na spešovské pečeti. Obrazec nad kozou považuje Ing. Bláha za ondřejský kříž složený z trámů či prken (fošen), který byl v období baroka velmi oblíbeným tesařským prvkem, užívaným k tzv. zavětrování (podélné stabilizaci) konstrukcí krovů či mostů. Kromě vlastní funkce v sobě totiž nesl i křesťanskou symboliku.



obr. 6: Most zavětrováný ondřejskými kříži

Na ondřejském kříži (tvaru X) byl podle legendy ukřižován apoštol Ondřej, když požádal, aby jeho kříž měl jiný tvar, než měl kříž Kristův. Tvarem připomíná řecké písmeno „chi“, tedy počáteční písmeno jména Christos (Kristus). Ondřejský kříž je oblíbeným heraldickým motivem, vidět ho můžeme třeba

na vlajce Skotska, Jamajky či ve znaku Amsterdamu.

Jelikož z odlitku nebylo tedy jednoznačné, co vlastně pečeť zobrazuje, vyhledal jsem i originál, z něhož byl odlitek pořízen – jde o tzv. Rektifikační akta, spešovská pečeť je z roku 1749 (fond D2, č. 259). Bohužel, pečeť byla přitisknuta blízko hřbetu poměrně tlusté knihy, takže po mnohém listování je těžce poškozená, rozpraskaná a místy vydrolená. Odlitek byl patrně pořízen z protějšího listu, do nějž se před poškozením stačila otisknout – možná proto je odlitek poměrně neostrý.

Bylo nutné tedy pátrat dál – definitivní úspěch se dostavil až 5. listopadu, kdy jsem našel krásně zřetelnou a téměř nepoškozenou pečeť Spešova v Josefském katastru obce Spešova (fond D6, č. 3003) a Dolní Lhoty (D6, č. 862). Tímto nálezem padly úvahy o trdlici – žlábek v trámu kozy není. Kromě zřetelné kozy a ondřejského kříže, jenž je tvořen dvěma prkny, z nichž jedno je



obr. 7: Nejstarší pečeť Spešova



prostrčené druhým, je na pečeti vidět tenká oblá linka oddělující zobrazené předměty od popisu. Celá pečeť je obkroužena rostlinným motivem, připomínajícím stonek přesličky. Pečetěno je zřejmě do červeného pečetního laku, který byl tvrdší a tedy odolnější proti rozmačkání než pečetní vosk.

Pečeť Spešova tedy pochází prokazatelně nejpozději z roku 1749. Bližší určení podle tvaru písma popisu by snad mohl provést expert, ale zdá se pravděpodobné, že rok 1749 je právě rokem pořízení prvního spešovského typáře podle nařízení pro potřebu potvrzení rektifikačních akt. Je použita tesařská symbolika, patrně šlo řemeslo, jímž byl Spešov významný. Nelze rozhodnout, zda symbolika byla zvolena představenými obce nebo zda byla udělena černoorskou vrchností. Toto znamení je patrně v naší republice jedinečné. Povědomí o zobrazení na pečeti se zřejmě postupně vytratilo a místní nadučitel je kolem r. 1900 mylně popsal jako „kozlík na řezání dříví“, když patrně považoval kozu a ondřejský kříž za součást jediného kozlíku. Snad kolem roku 1900 obec přestala používat starobylý typář a přešla k razítku, na němž byla zobrazena tehdejší dominant a chloubka obce – kaple sv. Jana Nepomuckého. A konečně po 1. světové válce a vzniku samostatného Československa obec začala používat nové razítko, již bez zobrazení.

text, foto a kresby: Josef Plch, Jedovnice